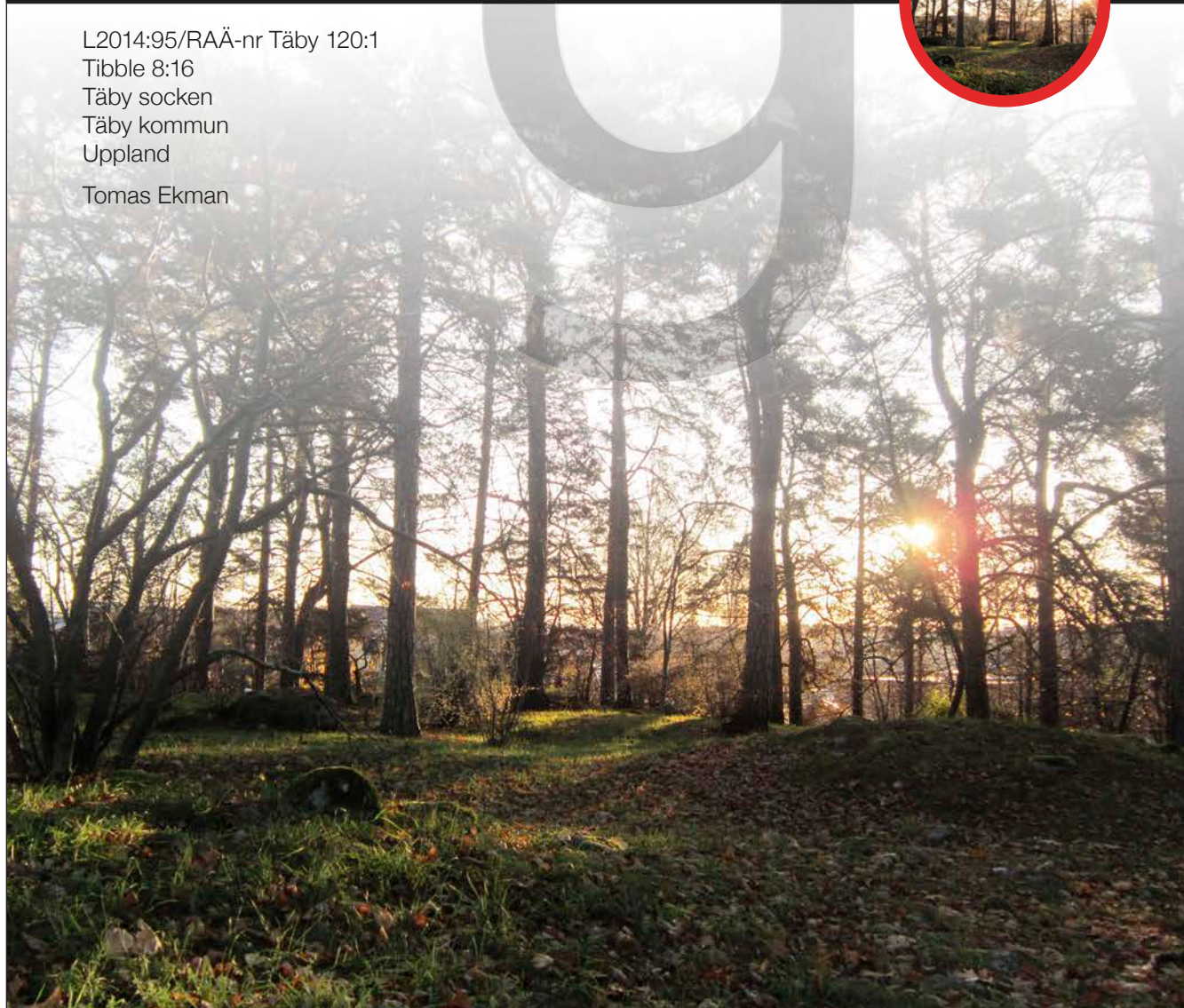


Ad

Ett gravfält vid Hörnåkersvägen

L2014:95/RAÄ-nr Täby 120:1
Tibble 8:16
Täby socken
Täby kommun
Uppland
Tomas Ekman



ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

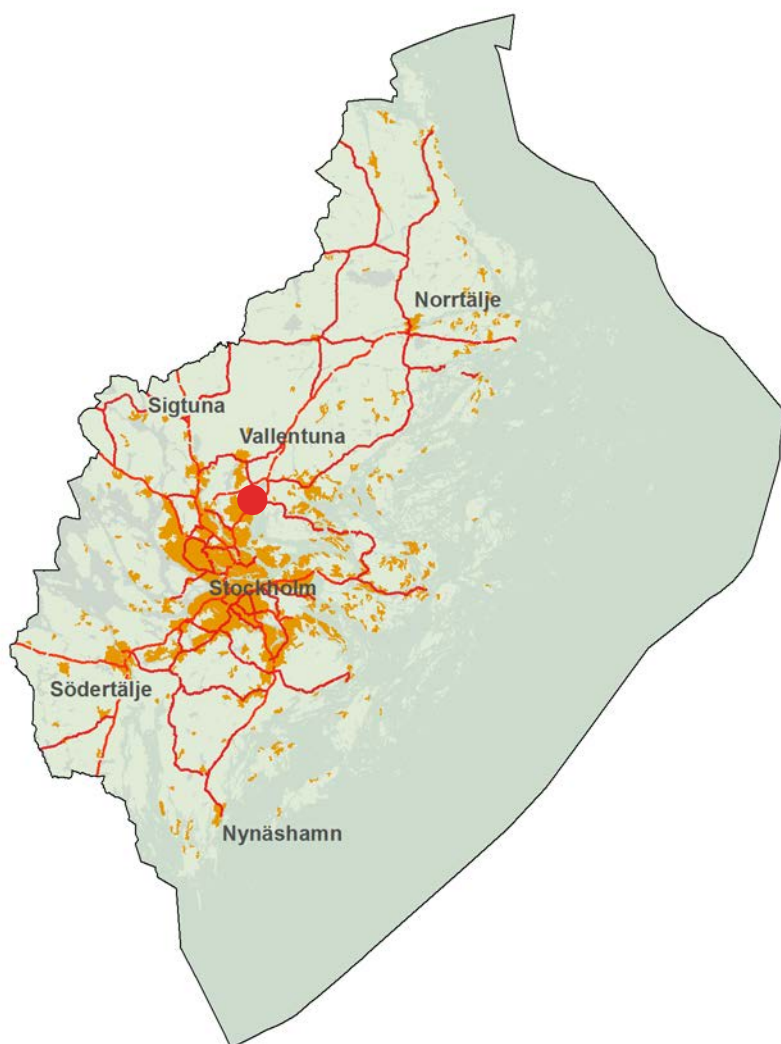
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-60904 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Stockholms län med platsen för
förundersökningen markerad i rött.*



© 2020 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2020:01

Författare	Tomas Ekman
Kvalitetsgranskning	Helmut Bergold
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Höstlig solnedgång över gravfältet.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_200001



ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2020:01

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING
I AVGRÄNSANDE SYFTE

Ett gravfält vid Hörnåkersvägen

L2014:95/RAÄ-nr Täby 120:1

Tibble 8:16

Täby socken

Täby kommun

Uppland

Tomas Ekman

Lst dnr 431-26140-2019

Tekniska och administrativa uppgifter

Län Stockholm
Kommun Täby
Landskap Uppland
Socken Täby
Fastighet Tibble 8:16

Fornlämningsnummer L2014:95
Lämningstyp Gravfält
Datering Yngre järnålder

Typ av undersökning Arkeologisk förundersökning
i avgränsande syfte
Länsstyrelsens beslutsdatum 2019-09-04
Länsstyrelsens diarienummer 431-26140-2019
Uppdragsnummer i Fornreg 201901107
Arkeologgruppens projektnummer P19057

Projektledare Tomas Ekman
Fältpersonal Tomas Ekman, Sabina Larsson

Undersökningstid 25–30 oktober 2019
Undersökt yta 137 m²
Inmätningsteknik GPS-RTK
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Kartor och arkiv	7
Syfte och målgrupper.....	11
Metod och genomförande.....	11
Resultat och tolkning.....	13
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	17
Referenser	18
Bilagor	19
Bilaga 1. Schaktbeskrivningar	19
Bilaga 2. Inmätta anläggningar	20



Figur 1. Karta över Stockholmsområdet med platsen för förundersökningen markerad med en svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Täby kommun har för avsikt att bygga en gång- och cykeltunnel under Bergtorpsvägen. Strax nordöst om det planerade arbetsområdet återfinns gravfältet L2014:95/RAÄ-nr Täby 120:1. För att klarlägga gravfältets utsträckning har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte. Sjutton provschakt togs upp. Tre nyupptäckta gravar noterades och efter genomförd schaktning stod det klart att gravfältet inte sträckte sig utanför den i terrängen synliga avgränsningen. Ett mindre område omedelbart sydväst om gravfältet innefattade en stenröjd yta och några samlingar av röjningssten. Det tolkades som en äldre åkeryta med okänd datering.

Inledning

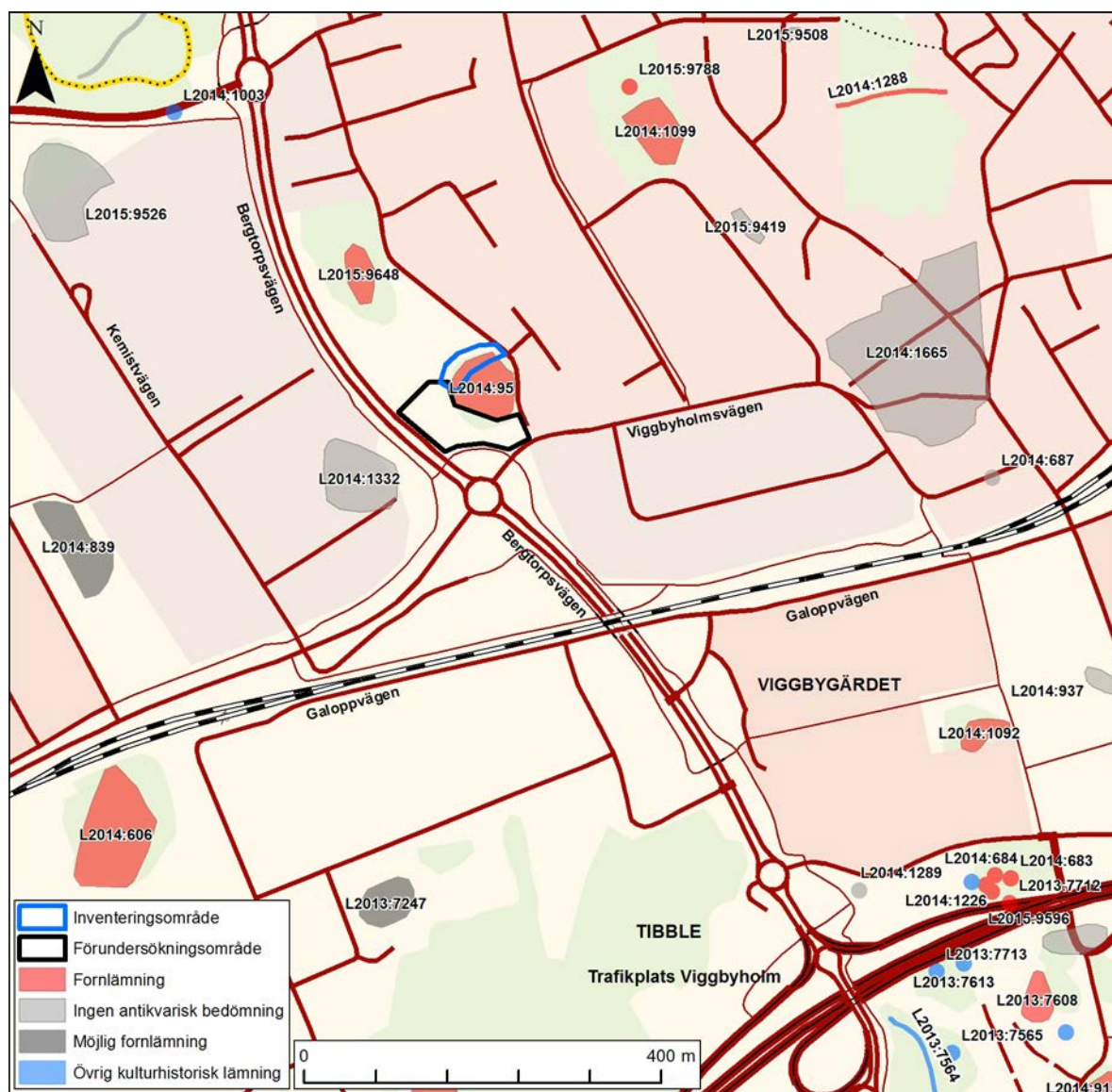
Med anledning av Täby kommuns planer på att anlägga en ny gång- och cykeltunnel under Bergtorpsvägen har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte. Förundersökningen gällde gravfältet L2014:95/RAÄ-nr Täby 120:1, beläget strax nordöst om det planerade arbetsområdet.

Uppdraget utfördes efter beslut den 4 september 2019 av Länsstyrelsen i Stockholms län. Kostnadsansvaret bars av Täby kommun.

Bakgrund och kulturmiljö

Gravfältet på den lilla kullen intill Hörnåkersvägen är ett av få kvarvarande i området kring Täby centrum. Täby socken är känd som en framträdande centralbygd under yngre järnålder (se till exempel Olausson [red.] 2008). Ett tydligt exempel är området mellan Täby centrum och det nu aktuella gravfältet vid Hörnåkersvägen, L2014:95 i Kulturmiljöregistret (härefter benämnt KMR), RAÄ-nr Täby 120:1 enligt det tidigare systemet för registrering. Där fanns hela tolv gravfält inom ett cirka 1500×500 meter stort område. Av dem återstår två utan ingrepp i modern tid. Sex av de övriga är helt borttagna, medan fyra är delundersökta. Det skedde huvudsakligen under 1960-talet. Samtliga gravfält undersöktes arkeologiskt, men rapporteringen var bristfällig.

Det nu aktuella gravfältet L2014:95 tillhör den delundersökta kategorin. År 1974 undersöktes 24 gravar öster om Hörnåkersvägen inför kommande villabebyggelse. Arkeologisk rapport saknas, endast en rapportsammanställning gjordes år 2004. Av den framgår att samtliga undersökta gravar har daterats till vendel- och vikingatid.



Figur 2. Karta som visar fornlämningsbilden inom gravfältets närområde. Skala 1:8 000.

Den västra delen av gravfältet ligger kvar, i ett klassiskt läge på en mindre kulle. Mot söder och sydväst gränsar det till en utplanad gräsyta, skild från gravfältet av en ridå av täta buskage och mindre träd. Mot väst och nordväst vidtar äldre hagmark, nu bevarat som grönområde. I östlig riktning utgör Hörnåkersvägen gräns. Undersökningsområdets nordvästra del låg på en mindre plåtå, något högre belägen än det övriga området.

Enligt KMR innehåller gravfältet 20 anläggningar, klassificerade som 1 hög, 17 runda stensättningar, 1 rektangulär stensättning och 1 terrassering. Samtliga gravanläggningar är övertorvade.



Figur 3. Översikt över gravfältet från norr.

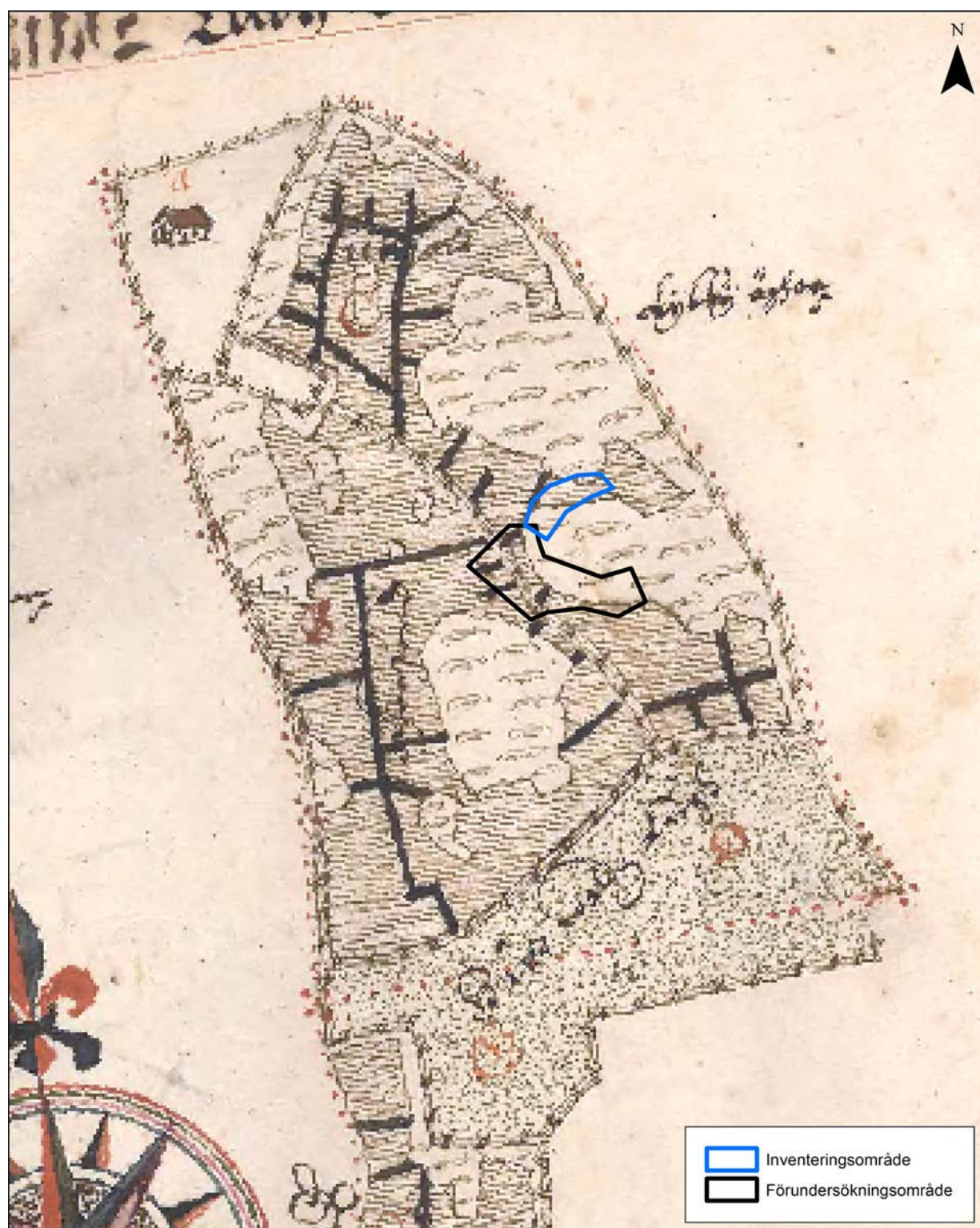
I sydöstra delen av gravfältet syntes ett urschaktat område, ca 25×15 meter stort, som tolkades som en täktgrop. Täkten har skett i modern tid; möjligen är det en rest från de markarbeten som gjordes när villaområdet på andra sidan Hörnåkersvägen byggdes.

År 2006 gjordes en förundersökning i avgränsande syfte inför bygget av rondellen Bergtorpsvägen/Marknadsvägen. Undersökningsområdet angränsade i sydväst mot det nu aktuella undersökningsområdet. Inga fornlämningar påträffades (Sjöling 2007).

Kartor och arkiv

Undersökningsområdet är svårt att lokalisera i lantmäteriets materiel. Det beror främst på att Täby har genomgått så stora förändringar i modern tid. Byar och gårdar har ersatts av storskaliga bostadsområden och infrastruktur. Fastighetsgränser har upphört eller flyttats, terrängen har omformats.

Så småningom framgick i alla fall att vårt område har tillhört Åkerby vars historiska bytomt lämnat plats för industrimark, söder om Stockholmsvägen. Bytomten nämns i samband med gravfältet L2015:9526 (RAÄ-nr Täby 116), något missledande registrerat som en stensättning. Dessutom kallas den angränsande bytomten Älveby, beroende på en otydlig handstil i inventeringsboken. Det ger oss ändå läget för bytomten. För att undvika missförstånd bör



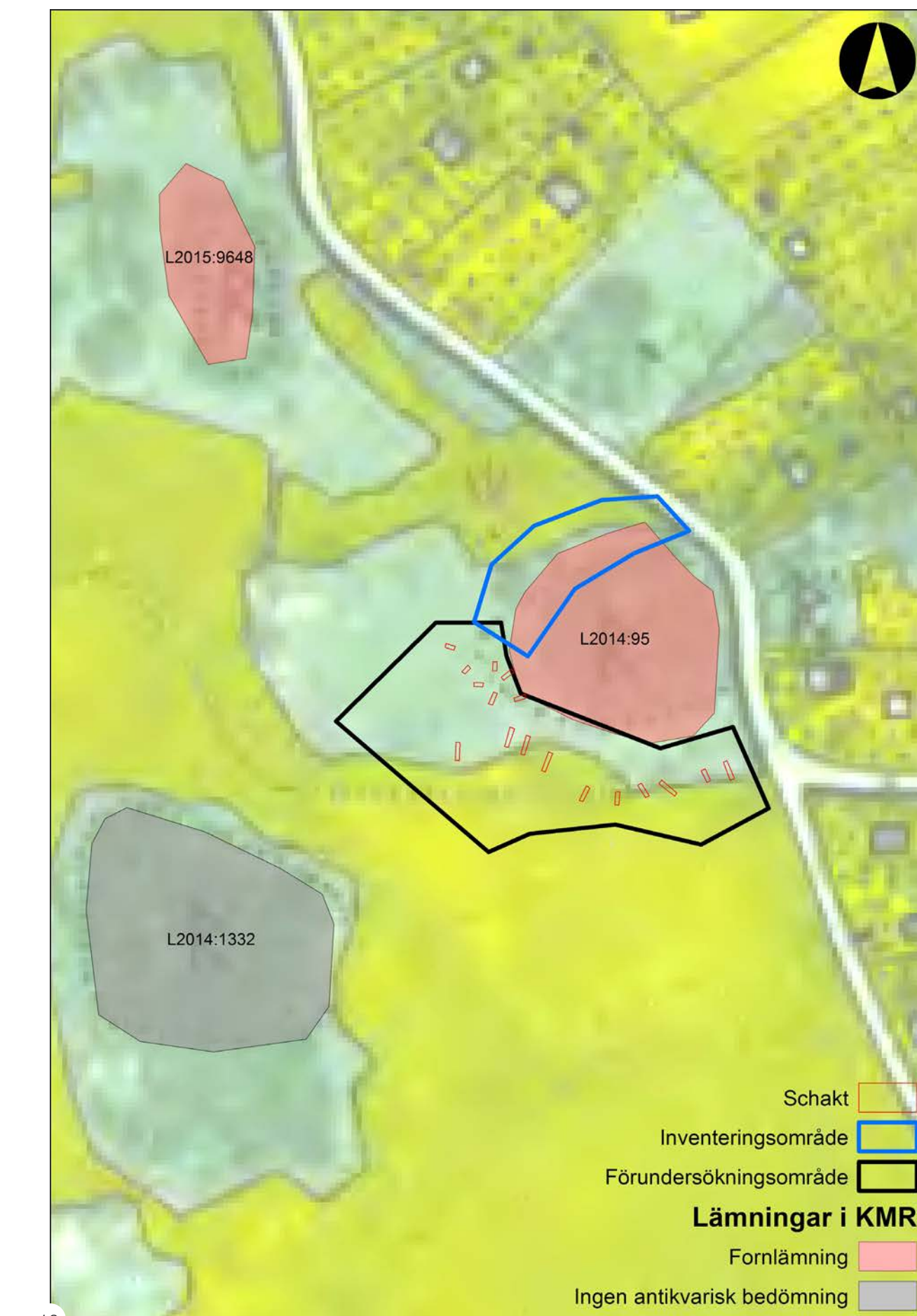
Figur 4. Utsnitt ur karta över geometrisk avmätning över Åkerby från år 1637. Undersöknings- och inventeringsområde markerade. Skala 1:5 000.

tilläggas att det historiska Åkerby låg cirka 400 meter öster om den stadsdel som idag heter Åkerby.

Gravfältet låg längs gränsen mot Libby, vars historiska bytomt ligger som ett grönområde cirka 200 meter nordöst om gravfältet. Den är registrerad i KMR som L2014:1099 (RAÄ-nr Täby 366:1). Idag ingår Libbys marker i stadsdelen Gribbbylund.

Den äldsta tillgängliga kartan är en geometrisk avmätning från år 1637. Den visar en "skogsbacke" som inbegriper "vårt" gravfält och det norr därom liggande L2015:9648 (RAÄ-nr Täby 115:1), ett gravfält med tio registrerade gravar. Därefter ser kartbilden ut på ett liknande sätt ända fram till mitten av 1900-talet. Den äldre ekonomiska kartan från år 1951, visar närmast samma konturer för gränsen mellan åker- och skogsmark.

Idag ingår de västra delarna av skogsmarken i Bergtorpsvägens väg-område, men övriga delar av skogsmarken är relativt ograverade. Att märka är dock att gravfältet redan på kartan från år 1637 är delat mellan Åkerby och Libby. Den nutida Hörnåkersvägen förefaller att följa den gamla gränsen mellan byarna. Den del av gravfältet som undersöktes år 1974 låg följaktligen på Libbys gamla mark.



Syfte och målgrupper

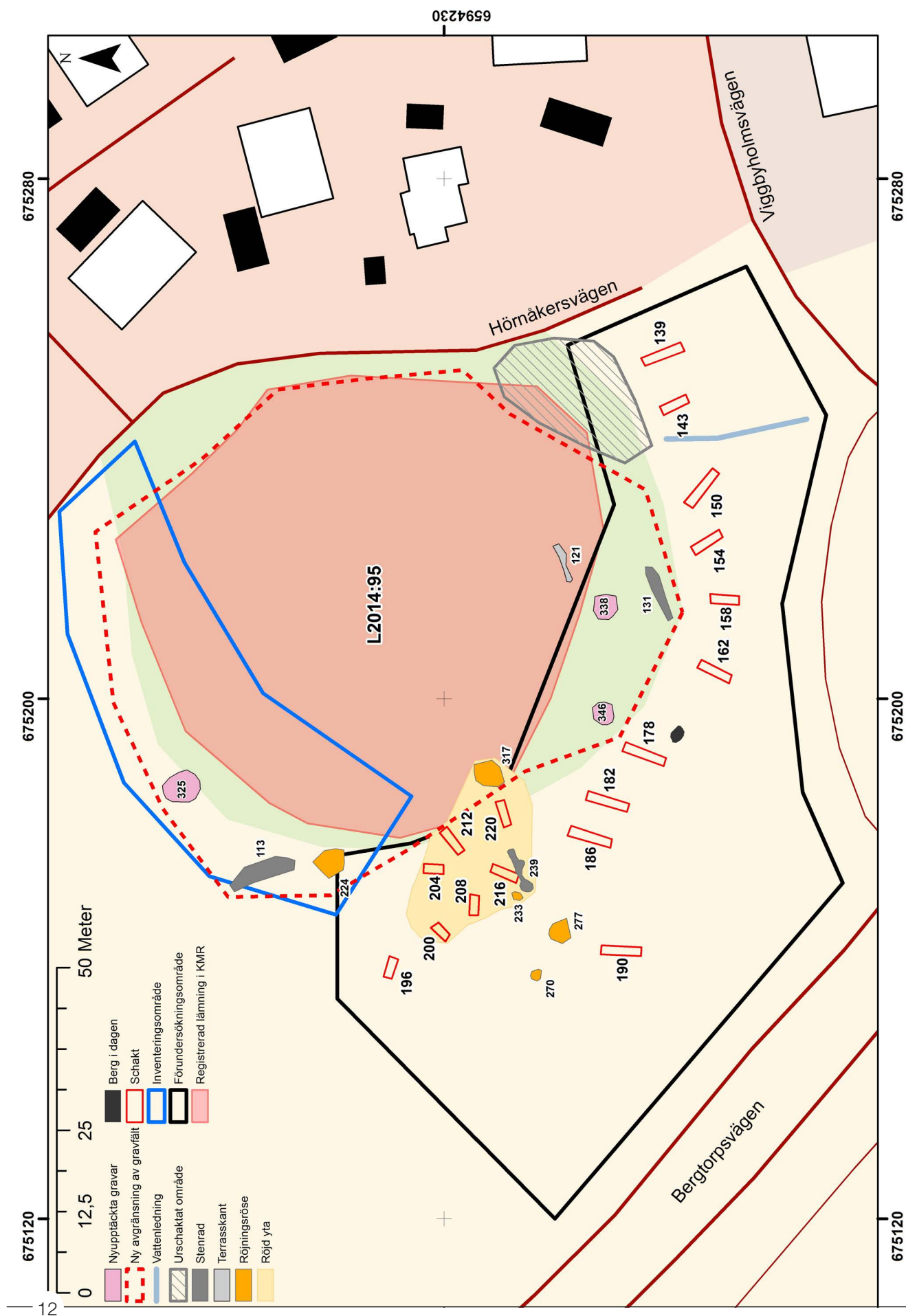
Förundersökningens primära syfte var att leverera underlag för Länsstyrelsens vidare handläggning i ärendet. För att uppfylla detta syfte behövde fornlämningens faktiska utbredning klarläggas. Om större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle arbetet avbrytas för samråd med Länsstyrelsen om fortsatta åtgärder.

Målgrupper för förundersökningen var främst Länsstyrelsen och Täby kommun. Rapporten ska även ge tillräckligt underlag för att upprätta en undersökningsplan för en eventuell kommande arkeologisk undersökning.

Metod och genomförande

Fältarbetet föregicks av kart- och arkivstudier vars resultat redovisas under "Bakgrund och kulturmiljö". I fält kunde sedan konstateras att gravfältets inprickade yta i KMR behövde justeras. Efter ny inmätning med RTK-GPS användes den nya avgränsningen som utgångspunkt för ett system av provschakt. De drogs med grävmaskin och syftet var att se om ytterligare anläggningar återfanns under jord, utanför den avgränsning som gjorts utifrån synliga anläggningar. Schakt och anläggningar utanför avgränsningen mättes in med RTK-GPS och beskrevs i text. Dokumentation skedde även kontinuerligt med foto.

Innan schaktningen inleddes gjordes en noggrann genomgång av den växtlighet som kunde komma att beröras vid schaktning. Den gjordes tillsammans med kommunens ekologer. Då bestämdes exakt var schakten skulle dras så att röjning kunde begränsas enbart till de ytor som krävdes för schakten. Därefter genomfördes schaktningen med start i sydöst, intill Hörnåkersvägen. På flera platser gick berget nästan i dagen, vilket i viss mån påverkade schaktens placering. Schaktningen inskränkte sig till det planerade arbetsområdet. I gravfältets nordvästra del gjordes enligt önskemål från kommunen dock kartering av synliga anläggningar och en ny avgränsning. Samtliga schakt och inmätta anläggningar redovisas i tabeller i bilagorna 1–2.



Figur 6. Schakt- och anläggningsplan i skala 1:800.

Resultat och tolkning

Vid inledande fältinventering påträffades tre gravar (325, 338 och 346) som inte noterats tidigare. Då den totala ytan ökade, främst i norr och i söder, kan antalet beräknade gravar antas vara högre än de 20 som anges i KMR. Dessutom vet vi av erfarenhet, att det totala antalet gravar nästan alltid överstiger de synliga gravarna. Detta beror dels på att vissa gravar kan ha mycket oansenliga överbyggnader, dels på att gravar ofta överlagras äldre, som blir synliga först vid undersökning av de yngre, överliggande gravarna. En uppskattning utifrån ovanstående resonemang är att gravfältet L2014:95 innehåller minst 40 gravar. Med tanke på att 24 gravar undersöktes år 1974, inom den nu borttagna delen öster om Hörnåkersvägen, innebär det att gravfältet bör ha innehållit minst 60–70 gravar.

Sammanlagt 17 schakt togs upp, de flesta i gräsytan söder och väster om gravfältet. Samtliga schakt i gräsytan visade en likartad bild, utan spår av gravar eller andra anläggningar. Ytan har till största delen ingått i en äldre åker och var i stort sett stenfri. Vid övergången mot höjden var dock fast berg mycket nära ytan och gick till och med i dagen på några ställen. Åkerytan kan ses med något olika utsträckning på äldre lantmäterikartor. Den förekommer redan på den äldsta kartan från år 1637 och är även en realitet på den äldre ekonomiska kartan från år 1951, där åkermark upptar den södra delen av undersökningsområdet.



Figur 7. Två vyer från ett välskött gravfält.



Figur 8. Gräsyta söder och väster om gravfältet.

Några av schakten förlades till platån, omedelbart väster om gravfältet. Där fanns en cirka 15×30 meter stor, stenröjd yta som delades av en gångstig. Den röjda ytan omgavs av fyra röjningsrösen. Samtliga stensamlingar var torvtäckta och saknade inslag av modern typ, till exempel sprängsten.

Mot sydöst fanns en tydlig, stensatt terrasskant (239), cirka 8 meter lång. Ytan var tämligen svår att avgränsa mot sydväst, på grund av tät vegetation. Där var dock marknivån något lägre och sankare. Vår tolkning är att den stenröjda ytan utgör en äldre åkeryta. Den har inte gått att återfinna inom det äldre kartmaterialet.



Figur 9. Stenröjd yta, tolkad som äldre åkeryta.

I sammanhanget bör även nämnas tre anläggningar inom det område i nordväst som enbart karterades. De klassificerades som röjningsröse (224), stenrad (113) och grav (325). De exponerar mot en annan äldre åkeryta som vidtar mot nordväst.



Figur 10. Anläggning 325.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Förundersökningen var rubricerad som att ha ett "avgränsande syfte" vilket konkret innebar att avgränsa fornlämningens utbredning inom arbetsområdet. Genom denna avgränsning skapades ett underlag för vidare planering och beslut gällande ärendet. Detta syfte kunde uppfyllas via observationer i fält och upptagande av provschakt. Därmed anses syftet med uppdraget vara uppfyllt.

Referenser

Tryckta källor

Olausson, M. (red.). 2008. *Hem till Jarlabanke. Jord, makt och evigt liv i östra Mälardalen under järnålder och medeltid*. Historiska Media.

Sjöling, E. 2007. *Arkeologisk förundersökning. Tibble 8:16, RAÄ 120:1*.
SAU Rapport 2007:6.

Kartor och arkivmaterial

1637 Geometrisk avmätning, Täby sn, Åkerby nr 1
Lantmäterimyndighetens arkiv A108-38: a9:13

1951 Ekonomiska kartan, Enebyberg J133-10i8f53

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Schaktnr	Storlek (m)	Beskrivning (m)
139	9x1,40 0,3–0,7 djupt	0,3 matjord 0,4 påförda massor innehållande stenkross, tegel, keramik, plast, gamla kablar mm. I botten: gråbrun silt
143	5x1,40 0,4 djupt	0,1 matjord 0,3 påförda massor innehållande grus, tegel, skärvig sten, betong. I botten: ljusbeige silt
150	8x1,4 0,3 djupt	0,3 matjord I botten: ljusgrå silt. Sprängd sten i södra delen av schaktet.
154	6x1,4 0,4–1,1 djupt	0,2 humös silt 0,2 hårt packad gråbrun lera. Schaktet djupgrävdes i söder kring en större sten, 0,5x0,4 meter, i botten framkom ljusbeige sand under leran.
158	4x1,4 0,4 djupt	0,2 humös silt 0,2 brungrå lera I botten brungrå lera
162	5x1,4 0,3 djupt	0,2 matjord I botten gulbeige silt
178	8x1,4 0,4 djupt	0,2 matjord I botten: ljusbrun lera
182	8x1,4 0,4 djupt	0,2 matjord 0,2 gråbrun silt. Stenfri. Homogen. I botten: grå siltig lera, gråblå lera i västra delen av schaktet
186	7x1,4 0,4 djupt	0,4 matjord I botten: gråbrun siltig lera
190	6x1,4 0,2 djupt	0,15 matjord I botten: gråbrun lera, sten.
196	4x1,4 0,3 djupt	0,3 matjord, rikligt med sten och grus I botten: ljusbrun sandig morän
200	3x1,4 0,4 djupt	0,4 matjord, rikligt med sten och grus I botten: ljusbrun sandig morän
204	4x1,4 0,3 djupt	0,3 matjord, stenig men inte samma mängd som ovanstående schakt. I botten: ljusbrun sandig morän
208	4x1,4 0,3 djupt	0,2 matjord, stenig I botten: gråbeige sandig morän
212	6x1,4 0,2 djupt	0,2 humös silt I botten: gråbeige silt
216	5x1,4 0,3 djupt	0,3 humös silt, stenfri I botten: gråbeige silt
220	6x1,4 0,2–0,3 djupt	0,1 humös silt, stenfri I botten: gråbeige silt

Bilaga 2. Inmätta anläggningar

Nr	Typ	Storlek (m)	Beskrivning
113	Röjningssten	3×10	Samling av röjningssten strax väster om gravfältet. 0,2–0,8 meter stora stenar lagda i en flerskiktad rad. Övertorvad.
121	Terrasskant	1×7	Avgränsar den terrassering som nämns i KMR. Den uppges där som cirka 20 meter lång, men i fält kunde endast cirka 7 meter urskiljas. Stenarna var 0,4–0,9 meter stora och rejält övertorvade.
131	Röjningssten	2×9	Samling av röjningssten nära kanten för den äldre åkern. Övertorvad. 0,2–0,5 meter stora stenar.
224	Röjningsröse	5×5	Anläggningen innehåller några större block, i övrigt stenar 0,3–0,5 meter stora. Tydlig kant i norr. Nedsjunket och övertorvat. Centralt växer en stor tall
233	Röjningsröse	2×3	Bestående av 0,1–0,2 meter stora stenar. Rejält övertorvat och nedsjunket.
239	Terrasskant	0,8×8	Uppbyggd av en stenrad med 0,3–0,4 meter stora stenar. I ändarna större block, 0,6–0,8 meter.
270	Röjningsröse	2×2	Bestående av 0,1–0,2 meter stora stenar. Rejält övertorvat och nedsjunket.
277	Röjningsröse	3×4	Bestående av 0,1–0,3 meter stora stenar, lagda kring ett markfast block. Övertorvat. Centralt växer en flerstammad rönn
284	Stenröjd yta	15×30	Rektangulär, något konkav yta. Stenfri, förutom några enstaka block. Avslutas i sydväst av 239, i sydöst av 317. I denna del är ytan markant lägre och det kan röra sig om två ytor. Mot norr övergår ytan i mer stenbunden, äldre hagmark
317	Röjningsröse	3,5–4	Rundad form, upp till 0,5 meter stora stenar i östra kanten, i övrigt 0,1–0,3 meter stora. Ingen välvning. Centralt står en medelstor tall. Möjlig stensättning, då den ligger i kanten av gravfältet.
325	Stensättning	4×5	Beläget invid mindre dike, norr om gravfältet. Stenar delvis nedfallna i diket. Stenstorlek 0,2–0,3 meter. Centralt står en stor tall. Möjlig stensättning?
338	Stensättning	4×4	Rundad. Övertorvad. Beväxt av buskage. I ytan enstaka stenar, 0,2–0,3 meter stora.
346	Stensättning	3,5×4	Oregelbunden form. Övertorvad. Mossbeväxta stenar, 0,25–0,30 meter stora. Övervuxen av sly.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2020:01

